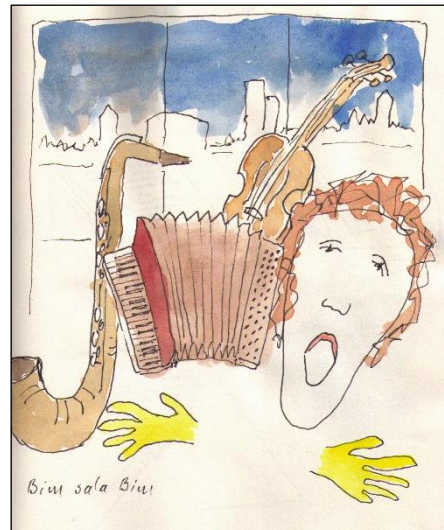

Koortsachtig

Als Socrates wordt uitgedaagd, in Plato's Politeia, om een beeld te schetsen van een rechtvaardig mens – iemand die niet alleen rechtvaardig lijkt, maar het ook daadwerkelijk is –, stelt hij voor een uitvergroting te onderzoeken: 'de mens groot geschreven', de samenleving als geheel. Daaraan kun je het beste zien wat het juiste evenwicht is tussen verschillende drijfveren, de behoefte aan voedsel en beschutting, aan contact en samenwerking met anderen, aan veiligheid en verstandige omgang met elkaar. Want die kunnen makkelijk in conflict komen. Vervolgens gaat hij na wat zo'n samenleving in zijn simpelste vorm vereist. Bijvoorbeeld, dat iedereen met weinig genoeg neemt, en doet waar hij het beste in is. Een gespecialiseerde boer of timmerman levert immers beter werk dan dat iedereen wat voor zichzelf klust.

Maar zijn gesprekspartners vinden het beeld dat hij schetst veel te simpel, ze noemen het 'een stad van varkens'. Zij willen meer dan een karig, spartaans leven, ook weelde en luxe: lekker eten, mooie kleren en schoenen, huizen en meubilair, 'zoveel en gevarieerd mogelijk,' plus 'meisjes van plezier, goud, ivoor en al dat soort dingen.' Socrates vindt dat onnodig, zijn ideaal is eenvoud. Maar wat rechtvaardig is laat zich het beste onderzoeken in een 'koortsachtige stad.' Daarom stemt hij toe te onderzoeken wat in een koortsachtig individu en dito samenleving rechtvaardige verhoudingen zijn.

Uiteindelijk komen ze uit op hetzelfde punt: rechtvaardig is wat gezond is, en gezond is je niet door de veelheid van verleidingen laten meeslepen, noch door ambitie of macht, erkenning of rijkdom, maar letterlijk eenvoudig kunnen zijn, simpel en sober, uit één stuk. Dat is de koninklijke vorm. Het tegendeel ervan is de tirannieke vorm, een ziekelijk, koortsachtig bestaan. Daar ben je slaaf van je behoeften en verlangens, die als dwingende demonen hun wil opleggen. Iedereen die ooit in een lastige, complexe situatie na lang wikken en wegen de eenvoud voor zichzelf heeft teruggevonden, kent de bevrijdende werking ervan. Het is alsof je plotseling genezen bent van koorts. Het voelt koninklijk, waarachtig en vitaal. Eenvoud is het kenmerk van het ware.

Popper noemde die toestand niet koninklijk, maar totalitair. Hij las de Politeia enkel als een politiek programma, niet als een persoonlijke scholing. Daar had hij niets mee. In een brief schreef hij aan vrienden over zijn huwelijk: 'Er is niets te vertellen over ons privéleven, want zoiets hebben wij niet.' Die houding is misschien goed voor wetenschappelijk onderzoek. Maar gesprekken zijn geen wetenschap. Integendeel, je speelt er als persoon een doorslaggevende rol in. Daar was het Socrates primair om te doen. Persoonlijk leiderschap is te beschouwen als het vermogen om in een koortsachtige werkelijkheid het koninklijke standpunt te vinden.